

Vainoaminen

HENNA ATTILA & MARJUT PIETILÄINEN

Tilastokeskuksen Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 -tutkimuksen mukaan vainoamista eli jatkuvia ei-toivottuja yhteydenottoja, uhkailua, seuraamista, tarkkailua tai vastaavaa häirintää on kokenut joka kolmas Suomessa asuva nainen ja joka viides mies. Tämä tarkoittaa 596 000 naista ja 372 000 miestä. Vainoamista kokevat tyypillisimmin naiset ja alle 35-vuotiaat – vainoamiskokemuksia on 25–34-vuotiaista naisista peräti 39 prosentilla. Vainoaja on suurimmassa osassa tapauksista mies. Neljännes vainoamista kokeneista naisista ja vajaa viidennes miehistä raportoi kokeneensa vainoa nykyisen tai entisen parisuhdekumppanin taholta. Puolella tekijänä on ollut ystävä, sukulainen tai muu tuttava. Vainoamisesta ei yleensä ilmoiteta poliisille. Tyypillisin syy on, ettei teon koettu olleen tarpeeksi vakava.

Vainoamista kysyttiin tiedustelemalla 16–74-vuotiailta naisilta ja 18–74-vuotiailta miehiltä kokemuksia pelkoa, huolta tai ahdistusta aiheuttaneesta toistuvasta ei-toivottujen viestien tai lahjojen saamisesta, toistuvasta törkeiden, uhkaavien tai hiljaisten puheluiden kohteeksi joutumisesta, toistuvista itsepintaisista yrityksistä päästä tekemisiin, toistuvasta odottelusta kodin, koulun tai työpaikan ulkopuolella, toistuvasta seuratuksi tai tarkkailluksi joutumisesta, omaisuuden tai lemmikkien toistuvasta vahingoittamisesta, julkisesti toistuvasti esitetyistä loukkaavista ja nolostuttavista kommentteista sekä kuvien, videoiden tai arkaluontoisen tiedon toistuvasta julkaisemisesta.

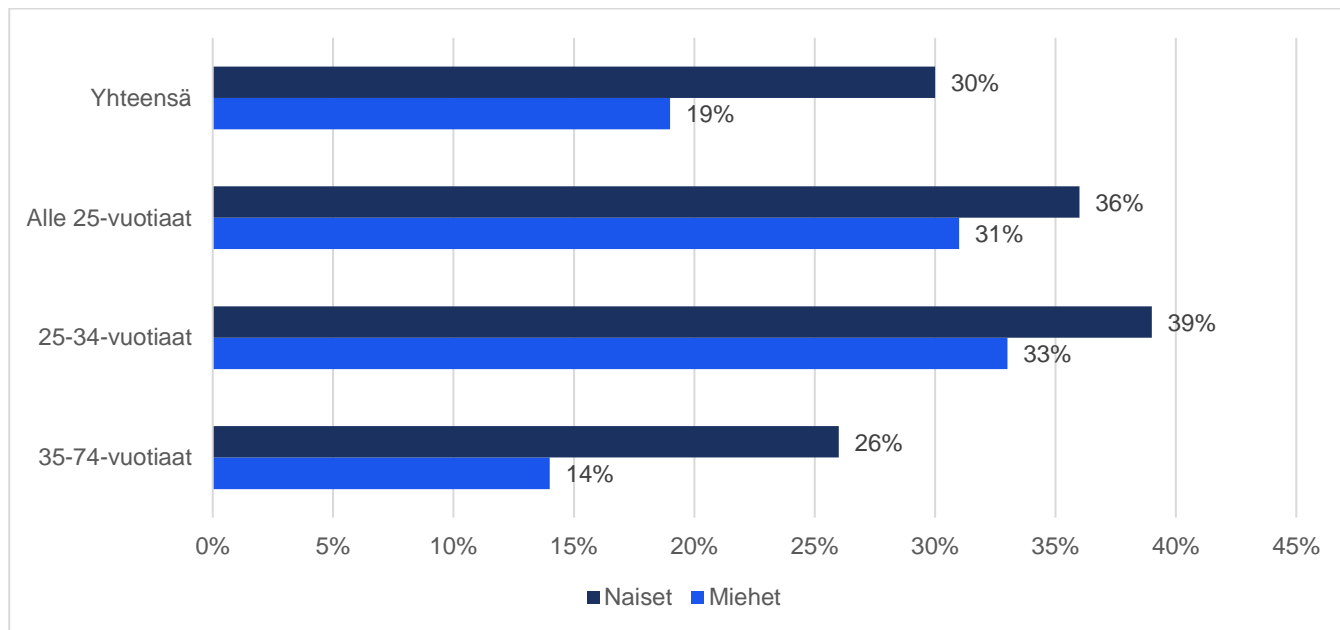
1 Keskeiset tulokset

1.1 Vainoamisen yleisyys

Joka kolmas (30 %) 16–74-vuotias nainen ja joka viides (19 %) 18–74-vuotias mies on kokenut vainoamista jossain vaiheessa elämäänsä. Erityisen usein vainoamista kokevat 25–34-vuotiaat naiset: heistä kokemuksia on 39 prosentilla. Sukupuolen lisäksi kokemukset vainoamisesta eroavat merkittävästi ikäryhmittäin: Alle 35-vuotiaista naisista ja miehistä kokemuksia on vähintään joka kolmannella, kun 35–74-vuotiaista naisista kokemuksia on joka neljännellä (26 %) ja 35–74-vuotiaista miehistä 14 prosentilla. (Kuvio 1.)

Naiset raportoivat miehiä useammin alle 15-vuotiaana koettua vainoamista. 20 prosenttia vainoamista kokeneista naisista kertoi, että vähintään osa vainoamiskokemuksista oli tapahtunut ennen heidän 15-vuotissyntymäpäiväänsä. Vastaavasti miehistä 13 prosenttia raportoi ainakin osan kokemuksista tapahtuneen alle 15-vuotiaana.

Kuvio 1. Vainoamisen yleisyys ikäryhmittäin, % 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=6 145, miehet N=1 430.

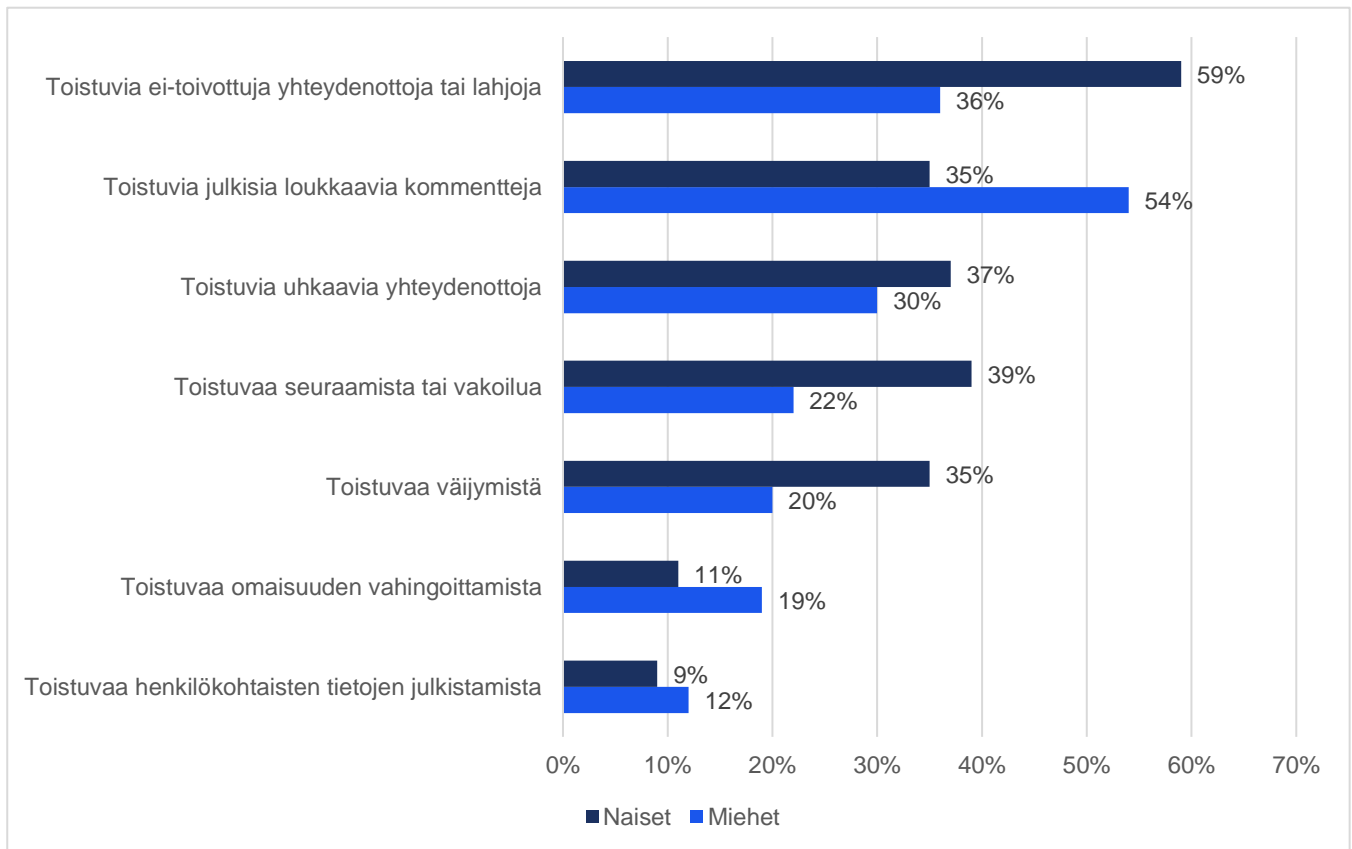

1.2 Vainoamisen muodot

Vainoaminen on tyypillisesti ei-toivottuja yhteydenottoja tai lahjoja. Sellaisia on vastaanottanut 59 prosenttia vainoamista kokeneista naisista ja 36 prosenttia miehistä. Miehillä yleisin vainoamisen muoto ovat toistuvat julkiset loukkaavat kommentit, joita on saanut 54 prosenttia vainoamista kokeneista miehistä ja 35 prosenttia naisista. Julkisilla loukkaavilla kommentteilla voidaan tarkoittaa, esimerkiksi sosiaalisen median julkaisuja. Ei-toivottujen yhteydenottojen ja lahjojen lisäksi naiset kokevat miehiä huomattavasti useammin toistuvaa seuraamista, vakoilua ja väijymistä. Julkisten loukkaavien kommenttien lisäksi miehet raportoivat naisia useammin toistuvaa omaisuuden vahingoittamista. (Kuvio 2.)

Tyypillisesti vainoamista kokeneet naiset ja miehet ovat kokenet yhtä tai kahta vainoamisen muotoa, mutta joka viides on kokenut kolmea ja joka neljäs neljää tai useampaa muotoa.

Kuvio 2. Elämän aikana koetun vainoamisen muodot, % vainoamista kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=1 800, miehet N=245.

1.3 Vainoamisen tekijät

Sekä naisten että miesten kokemassa vainoamisessa tekijä on tyypillisimmin mies. Vainoamista kokeneista naisista suurin osa (78 %) on kokenut vainoamista miehen taholta ja alle viidennes (16 %) toisen naisen taholta. Noin puolet (47 %) vainoamista kokeneista miehistä on kokenut vainoamista toisen miehen taholta ja noin kolmasosa (32 %) naisen taholta. (Kuvio 3.)

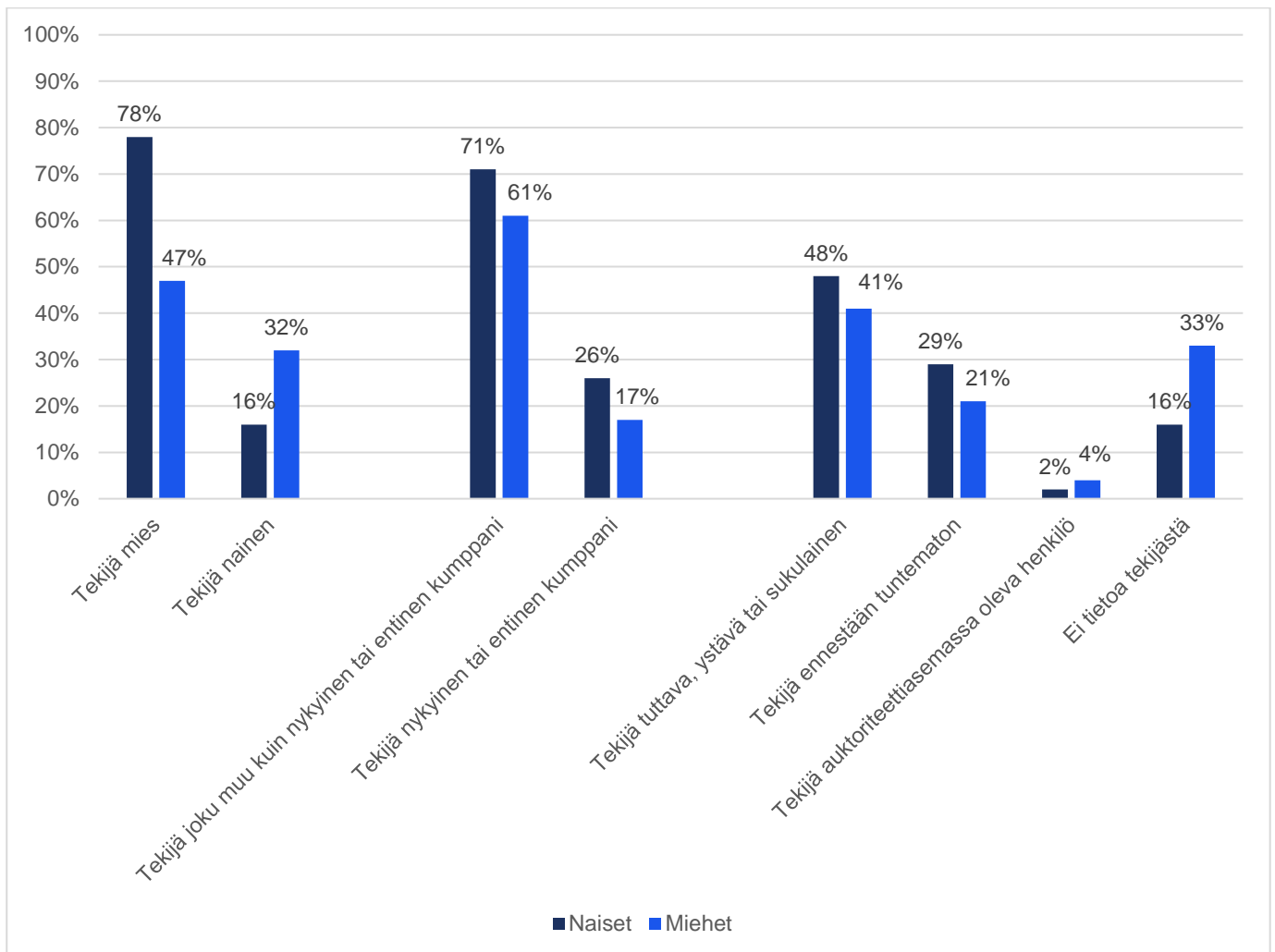
Vainoamista elämänsä aikana kokeneista naisista reilu neljännes (26 %) ja miehistä hieman alle viidennes (17 %) on kokenut vainoamista ainakin yhden entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin taholta. Lisäksi vainoamista kokeneista naisista suurin osa (71 %) ja miehistäkin reilusti yli puolet (61 %) on kokenut vainoamista vähintään yhden parisuhteen ulkopuolisen henkilön, kuten tuttavan, sukulaisen tai ennestään tuntemattoman henkilön taholta. Suurin osa näistä parisuhteen ulkopuolisista vainoajista on uhrin tuttavien, ystävien tai sukulaisten: vainoamista kokeneilla naisilla tähän ryhmään kuuluvista vainoajista kokemuksia on miltei puolella (48 %) ja vainoamista kokeneista miehistä 41 prosentilla.

Toiseksi yleisin parisuhteen ulkopuolinen tekijärühmä ovat ennestään tuntemattomat henkilöt, joiden tekemästä vainoamisesta on kokemuksia noin joka kolmannella (29 %) vainoamista kokeneella naisella ja joka viidennellä (21 %) miehellä. Harvinaisinta on vainoamisen kokeminen

auktoriteettiasemassa olevan henkilön, kuten opettajan tai valmentajan taholta – tällaisia kokemuksia on kahdella prosentilla vainoamista kokeneista naisista ja neljällä prosentilla miehistä.

Vainoamista täysin tuntemattomaksi jääneen henkilön taholta on kokenut joka kolmas (33 %) vainoamista kokenut mies ja alle viidesosa (16 %) vainoamista kokeneista naisista. Jos tekijästä ei saada mitään tietoa, kysymys on usein esimerkiksi verkon välityksellä anonyymisti tapahtuvasta vainoamisesta. Siinä on syytä huomioida, että tekijä saattaa olla yhtä hyvin uhrin läheinen kuin ennestään tuntematonkin.

Kuvio 3. Elämän aikana koetun vainoamisen tekijät, % vainoamista kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=1 800, miehet N=245.

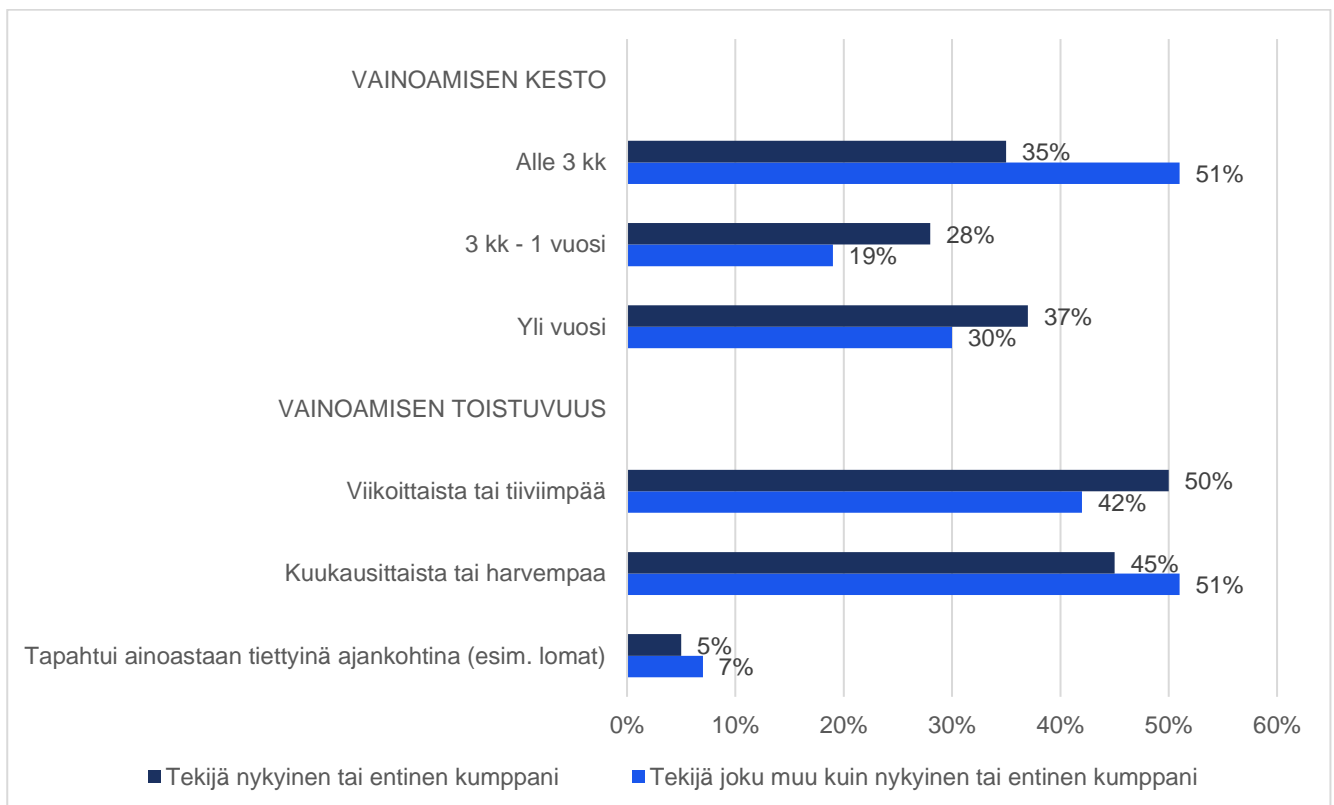
1.4 Vainoamisen kesto ja toistuvuus

Entisten tai nykyisten kumppanien tekemä vainoaminen on tyypillisesti sekä pitkäkestoisempaa että toistuvampaa kuin muiden tekijöiden tekemä vainoaminen. Entisen tai nykyisen kumppanin taholta koettu viimeisin vainoamisepisodi on kestänyt yli vuoden yli kolmasosassa (37 %) tapauksista, alle kolme kuukautta noin kolmasosassa (35 %) tapauksista ja alle kolmasosassa (28 %) jotain siltä väliltä. Muiden kuin kumppanien tekemä viimeisin vainoamisepisodi on puolestaan kestänyt

tyypillisimmin (51 %) alle kolme kuukautta, kolmasosassa (30 %) tapauksista yli vuoden ja viidesosassa (19 %) jotain siltä väliltä. (Kuvio 4.)

Kumppanien taholta koetussa vainoamisessa toistuvuus jakautuu melko tasaisesti viikoittaiseen tai sitä tiiviimpään (51 %) ja kuukausittaiseen tai sitä harvempaan (45 %) toimintaan. Muiden kuin kumppanien tekemä vainoaminen taas on tyypillisemmin kuukausittaista tai harvempaa (51 %) kuin viikoittaista tai tiiviimpää (42 %). Molempien tekijäryhmien kohdalla harvinaisinta (5–7 %) on tekojen tapahtuminen ainoastaan tiettyinä ajankohtina, kuten loma-aikoina. (Kuvio 4.)

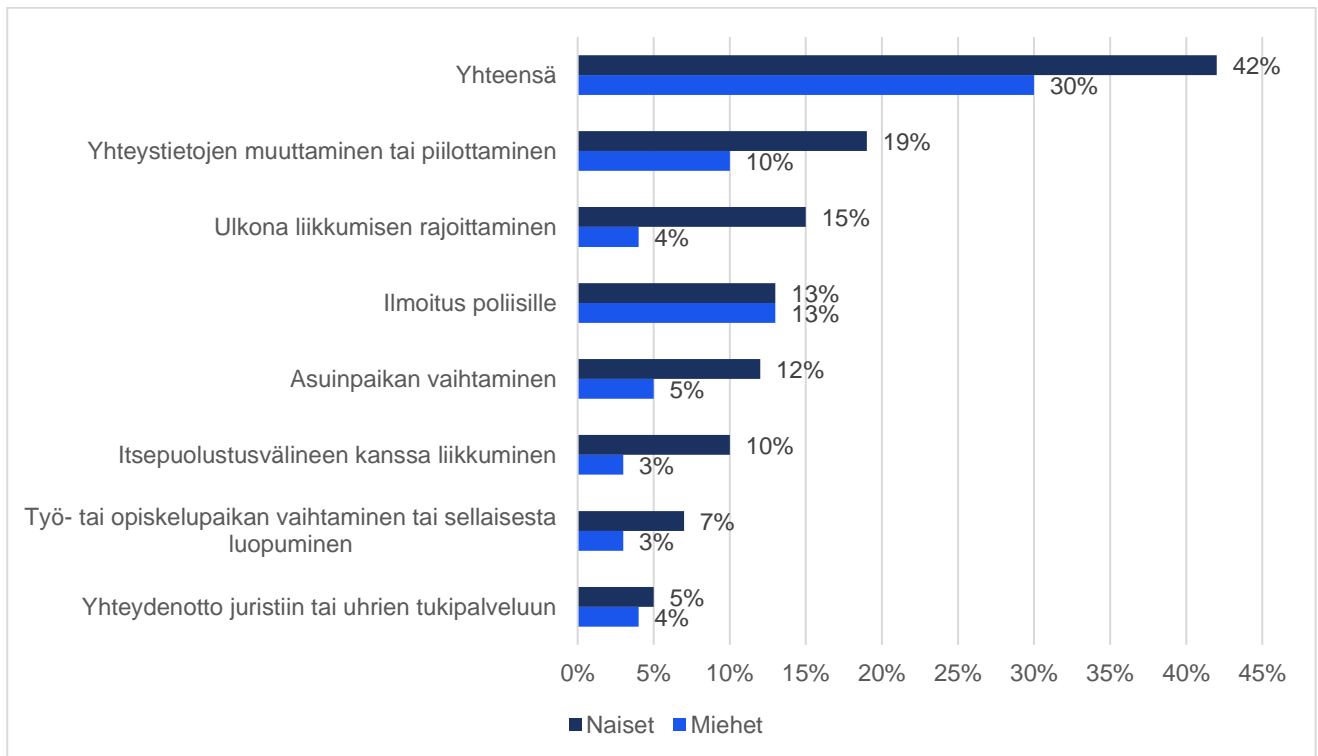
Kuvio 4. Viimeisimmän vainoamistapauksen kesto ja vainoamisen useus tekijän mukaan, % vainoamista elämänsä aikana kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=1 800, miehet N=245.

1.5 Vainoamisen seuraukset

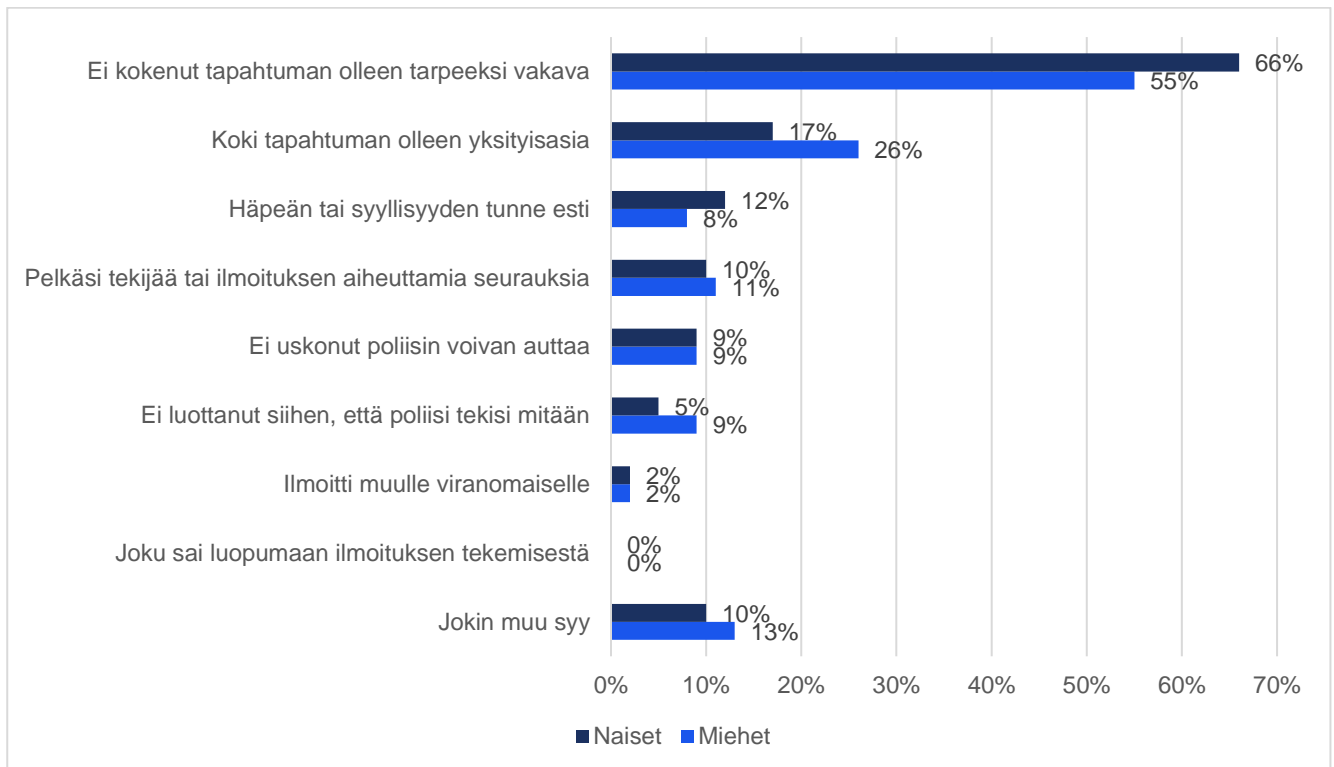
Vainoamista kokeneista naisista 42 prosenttia raportoi viimeisimmän vainoamistapauksen vaikuttaneen toimintaansa, kun miehistä näin tekee hieman alle kolmannes (30 %). Naisille tyypillisimpiä seurauksia ovat yhteystietojen muuttaminen tai salaaminen (19 %), ulkona liikkumisen rajoittaminen (15 %), poliisille ilmoittaminen (13 %), asuinpaikan vaihtaminen (12 %) sekä itsepuolustusvälineen mukana kantaminen (10 %), joita raportoi vähintään joka kymmenes vainoamista kokenut nainen. Vastaavasti miehillä yleisimmät vainoamisen seuraukset ovat poliisille ilmoittaminen (13 %), yhteystietojen muuttaminen tai salaaminen (10 %), asuinpaikan vaihtaminen (5 %), ulkona liikkumisen rajoittaminen (4 %) sekä yhteydenotto juristiin tai uhrien tukipalveluun (4 %). (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Viimeisimmän vainoamistapauksen seuraukset, % vainoamista elämänsä aikana kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=1 800, miehet N=245.

Hieman useampi kuin joka kymmenes (13 %) vainoamista kokenut nainen tai mies on ilmoittanut viimeisimmästä vainoamistapauksesta poliisille. Ilmoittamatta jättäneistä naisista 66 prosenttia ja miehistä 55 prosenttia kertoi jättäneensä ilmoituksen tekemättä, koska ei kokenut tapahtuman olleen tarpeeksi vakava. Muita yleisiä syitä ilmoituksen tekemättä jättämiseen ovat naisilla asian kokeminen yksityiseksi (17 % ilmoituksen tekemättä jättäneistä), häpeän tai syyllisyyden tunteet (12 %), tekijän tai ilmoituksen mahdollisten seurausten aiheuttama pelko (10 %) sekä se, että ei uskonut poliisin voivan auttaa (9 %). Vastaavasti miehillä muut yleisimmät syyt viimeisimmän vainoamiskokemuksen ilmoittamatta jättämiselle ovat asian kokeminen yksityiseksi (26 % ilmoituksen tekemättä jättäneistä), tekijän tai ilmoituksen mahdollisten seurausten aiheuttama pelko (11 %) sekä epäily, että poliisi ei voisi auttaa (9 %) tai että poliisi ei tekisi mitään (9 %). (Kuvio 6.)

Kuvio 6. Miksi ei ilmoittanut poliisille viimeisimmästä vainoamiskokemuksesta, % viimeisimmän vainoamiskokemuksen poliisille raportoimatta jättäneistä 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Naiset N=1 468, miehet N=164.

Poliisille viimeisimmästä vainoamiskokemuksestaan ilmoittaneista alle puolet (40 %) raportoi vainoamisen loppuneen ilmoituksen jälkeen. Noin joka viides raportoi niin vainoamisen vähentymisestä (21 %) kuin sen jatkumisesta entiseen tapaan (21 %), ja reilu kymmenesosa (13 %) vainoamisen pahentumisesta poliisille tehdyn ilmoituksen jälkeen. Viidessä prosentissa tapauksista poliisille tehdyn ilmoituksen vaikutus vainoamisen jatkumiseen jäi epäselväksi, mahdollisesti ilmoituksen tuoreuden vuoksi.

2 Suositukset

Harvan Suomessa asuvan on mahdollista jättäytyä pois kaikista viestintäkanavista ilman arkielämän kohtuutonta hankaloitumista, minkä vuoksi ihmiset ovat hyvin haavoittuvaisia erityisesti digitaalisia kanavia hyödyntävälle vainoamiselle. Tämän lisäksi vainoamisessa on myös merkittävä fyysinen ulottuvuus, joka kohdistuu etenkin naisiin ja on omiaan lisäämään sekä uhrin henkistä kuormitusta että todellista henkeen ja terveyteen kohdistuvaa riskiä, mikäli vainoaja päättää käyttää fyysistä väkivaltaa. Joka kymmenes vainoamista kokenut nainen onkin reagoinut viimeisimpään vainoamiskokemukseensa varustautumalla itsepuolustusvälineellä.

Kun kokemuksia vainoamisesta on joka neljännellä Suomessa asuvalla alle 75-vuotiaalla nuorella ja aikuisella eli miltei miljoonalla ihmisellä, puhutaan merkittävästä ongelmasta. Tästä huolimatta vain vähän useampi kuin joka kymmenes vainoamista kokenut kertoo ilmoittaneensa viimeisimmästä tapauksesta poliisille. Suurin osa poliisille ilmoittamatta jättäneistä perustelee asiaa sillä, että ei

pitänyt tapahtunutta riittävän vakavana rikosilmoituksen tekemiseen. Kuitenkin noin joka kymmenes ilmoituksen tekemättä jättänyt kertoo syyksi häpeän ja syyllisyyden tunteet, seurauksien pelon tai uskonsa poliisin kyvyttömyyteen auttaa.

Syyt vainoamisen ilmoittamatta jättämiselle antavat hyviä eväitä ilmiöön puuttumiseen: rikosilmoituksen tekemistä tulisi tukea niin, että yksittäisinä tekoina vähäiset mutta kokonaisuutena vainon tunnusmerkistön täyttävät teot käsiteltäisiin rikosprosessin kaikissa vaiheissa asianmukaisella vakavuudella, ja että rikosilmoituksen tekemistä pohtiva henkilö voisi luottaa siihen, että poliisilla on käytössään asianmukaiset keinot ja tahtotila vainoamiseen puuttumiseksi. Irrallisten tekojen sijaan vainoaminen pitäisi viranomaisten keskuudessa pystyä tunnistamaan siksi, mitä se on: yksi väkivallan ilmenemismuoto, jolla pyritään hallitsemaan ja häiritsemään kohteeksi joutuneen henkilön elämää.

3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tarkastelumme perustuu Tilastokeskuksen toteuttaman [Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021](#) -tutkimuksen aineistoon. Tutkimus on osa Euroopan laajuista Gender-Based Violence -hanketta, jossa selvitetään 18–74-vuotiaiden naisten kokemaa väkivaltaa ja sen muotoja. Vuoden 2021 tutkimuksen Suomen-osuutta rahoittivat Eurostat, Tilastokeskus, oikeusministeriö, sisäministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Kansallisessa tutkimuksessa selvitettiin lisäotoksilla myös 18–74-vuotiaiden miesten ja 16–17-vuotiaiden naisten väkivaltakokemuksia.

Tiedonkeruu toteutettiin verkkokyselynä vuodenvaihteessa 2021–2022. Eurooppalaisen tutkimuksen kysymysten lisäksi Suomessa tutkimukseen sisällytettiin kansallisia tärkeiksi koettuja kysymyksiä ja osa-alueita. tutkimuksen otos oli 25 000 Suomessa asuvaa henkilöä ja vastausprosentti 30. Vastauksia aineistossa on yhteensä 7 575 henkilöltä. Aineisto on painotettu vastaamaan koko Suomen väestöä.

4 Lähteet

Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021, Tilastokeskus.